

## „LITERATŪRINĖS LAISVĖS ŽINGSNIAI“. PASAKOJIMAI APIE PARODĄ. I

Dėl visiems žinomų priežasčių nuo kovo 11-osios Maironio lietuvių literatūros muziejuje veikiančią apžvalginę parodą „Literatūrinės LAISVĖS žingsniai“, skirtą Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo 30 metų jubiliejui, iki šiolei matė tik jos rengėjai. Kolei kas nėra galimybių paruošti ir virtualų parodos ekvivalentą. Nesinorėtų, kad įdėtas darbas nueitų veltui, todėl belieka senas geras metodas – atpasakojimas. Šiuo straipsniu pradedamas pasakojimų apie parodą ciklas. Primenu, kad ribotoje parodos erdvėje buvo neįmanoma išsamiai apžvelgti 30 metų trukusį literatūrinį procesą. Parodos rengėjai to ir nesiekė. Jų tikslas – priminti iškiliausius trijų laisvės dešimtmečių lietuvių literatūros pasiekimus ir fragmentiškai iliustruoti svarbiausius literatūrinio gyvenimo reiškinius ir faktus.

Šis pasakojimas apie tą parodos dalį, kurioje eksponuojamos skaitomiausios knygos – lietuviški bestseleriai bei kontroversiškų vertinimų sulaukusios knygos, kurios tapo ne tik literatūrinio, bet ir visuomeninio gyvenimo reiškiniais. Vartoti žodį *bestseleris* gal kiek ir per drąsu lietuvių literatūros kontekste – mūsų autoriai, rašantys mažos tautos skaitytojams



gimtajai kalba, niekada neišleis savo knygų milijoniniais tiražais kaip J. K. Rowling ar St. Kingas. Tačiau ir mes turime savo aiškius populiarumo lyderius. Turbūt dauguma mūsų tinklapio skaitytojų sutiks, kad populiarumas nėra patikimas kūrinio vertės matas. Todėl ir parodoje rodome, mūsų nuomone, tikros literatūros kūrinius, o ne knygų rinką užtvindžiusių vienadienių *rašytojų* rašliavą. Be jokios abejonės, skaitomiausias XXI a. lietuvių prozos kūrinys yra Kristinos Sabaliauskaitės romanų ciklas „*Silva rerum*“ (2008–2016 m.). Vien pirmoji tetralogijos dalis sulaukė 18 leidimų. Paskutinis K. Sabaliauskaitės kūrinys – romanas „*Petro imperatorė*“ (2019 m.) taip pat karaliauja skaitomiausių knygų sąrašų viršūnėse. Manychiau,

dažnas lietuviškų bestselerių bruožas – knyga turi sukelti mažesnę ar didesnę skandalą arba jos leidimą turi lydėti ypatingos aplinkybės, kad knygą nupirktų ir bandytų perskaityti eilinis mūsų tautietis. Paradoksalu, bet būtent šios aplinkybės padėjo išpopuliarėti šviesios atminties rašytojos – Jurgos Ivanauskaitės kūrybai. Jos žinomias romanus „*Ragana ir lietus*“ sulaukė šventeiviškos kritikos dėl *tautos etinių normų* nesilaikymo, o pačios autorės ligos ir mirties dramatos sukeltas nesveikas ažiotažas lydėjo du paskutinius kūrinius – eilėraščių knygą „*Odė džiaugsmui*“ (2007 m.) ir apmąstymų knygą „*Viršvalandžiai*“ (2007 m.). *Šiąnakt staiga suvokiau, kad daugiau visai nebeturiu laiko. Jis tuoj baigsis. Jis baigiasi. Jis jau baigėsi. Lygiai prieš metus išgirdau diagnozę, kuri prilygo nuosprendžiui: Mirti, draudžiama*



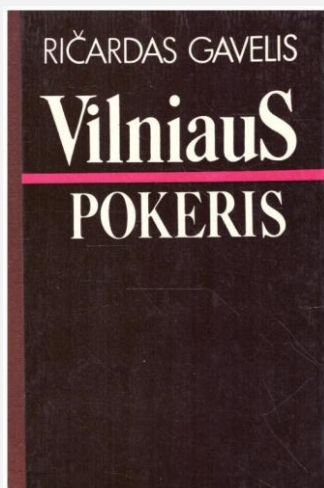
gyventi. Kablelis buvo padėtas labai aiškiai. It Damoklo kardas pakabintas virš mano galvos ant voratinklio gijos. Bet Kažkas nežinia kokiam laikui kablelį perkėlė: Mirti draudžiama, gyventi. Kardas virto švytuokle: gyventi – mirti – gyventi – mirti – gyventi... Aš esu TARP – toje akimirkoje, kai švytuoklė sustoja prieš skrydį ir kryptį. Paprasčiau tariant, vis dažniau jaučiuosi nei gyva, nei mirusi – ištrauka iš „Viršvalandžių“. Būtina priminti, kad J. Ivanauskaitė XX a. paskutiniajame dešimtmetyje ir XXI a. pradžioje buvo daugiausiai verčiama autorė iš visų Baltijos šalių rašytojų.

Mariaus Ivaškevičiaus romanas istoriko Aurimo Švedo teigimu, XXI ir visuomenės istorinės kultūros atspindi tebevykstančias šiandienos partizanų karo istorija ir atmintimi patriotams užkliuvo perdėm gyvenimo literatūrinė interpretacija. kaltinimai tautos išdavyste. Žinoma, pardavimų augimą.

Kitas autorius, mėgstantis yra Sigitas Parulskis. Beveik skaitytojų ir kritikų diskusijas.

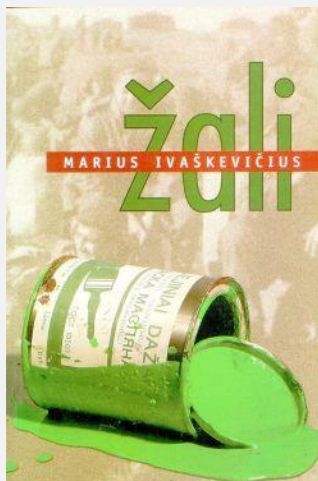
**siena**“ (2008 m.) ir „**Tamsa ir partneriai**“ (2012 m.) S. Parulskis vienas pirmųjų lietuvių literatūroje prabilo apie lietuvius kaip nacių vykdyto žydų genocido talkininkus.

Parodos rengėjai sąmoningai padarė klaidą – eksponuojamas Ričardo Gavelio romanas „**Vilniaus pokeris**“, nors jis išleistas 1989 m. lapkričio mėnesį, t. y. likus keturiems mėnesiams iki Nepriklausomybės paskelbimo. Kita vertus, ar ne šį romaną galime laikyti



šiandieninių bestselerių ir kontroversiškai vertinamų romanų pradininku. 2000-aisiais, palydėdamas į pasaulį trečiąjį romano „Vilniaus pokeris“ leidimą, Gavelis rašė: *Prieš dešimtmetį šis romanas vieniems atrodė esąs visuotinės vergovės bei visuotinio sekimo studija. Kiti su pasimėgavimu ar pasibaisėjimu atidžiausiai skaitė perdėm atviros erotikos sklidinų puslapius. Anuomet linksmiau stebėjau, kaip „Vilniaus pokeris“ jaukia visus lig tol galiojusius lietuvių literatūros kriterijus bei standartus. O dar linksmiau stebėjau dėl tos knygos kilusį tamsybininkų bei davatkų siautulį.*

Netikėtai pačiam autoriui Rimantui Kmitai, jo tarmiškas popromanas „**Pietinia kronikas**“ (2017 m.) tapo bestseleriu. Ši auklėjamojo romano žanro parodija išrinkta 2017 m. Lietuvos metų knyga suaugusiųjų kategorijoje. Lietuvių skaitytojų numylėtiniu galima pagrįstai laikyti humoristą Juozą Erlicką. Kiekviena jo knyga tampa jei ne bestseleriu, tai tikrai puikiai parduodama *preke*. Juokais galima pasakyti, kad pats J. Erlickas tapo gerai kotiruojamu prekės ženklu. Parodoje



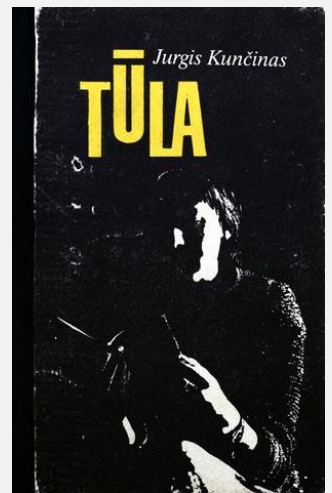
„**Žali**“ (2002 m.), kultūros amžiaus lietuvių literatūros reiškinys. Jis lyg veidrodis žmogaus santykio su paieškas. Tačiau tikriems realistiška pokario partizanų Autorius buvo mesti tai paveikė knygos

literatūrinės provokacijas, kiekviena jo knyga sukelia Romanuose „**Murmanti**

rodome jo knyga, kuri taip ir vadinasi – „**Knyga**“. Už ją autorius pelnė 1997 m. Nacionalinę kultūros ir meno premiją.

Retai, tačiau atsitinka, kad ir eiliniai skaitytojai, ir literatūros kritikai vienodai puikiai vertina literatūros kūrinį. Šioms gerosioms išimtims priklauso Jurgio Kunčino romanas „**Tūla**“ (1993 m.) , Romualdo Granausko novelių apysaka „**Šventųjų gyvenimai**“ ir Leonardo Gutausko trilogija „**Vilko dantų karoliai**“. Visos trys knygos yra eksponuojamos parodos stenduose. Beje, „Tūlai“ *15 min.* tinklapio apklausoje skirta antroji vieta geriausio Laisvės 30-mečio romano kategorijoje (po „Silva rerum“), o „Šventųjų gyvenimai“ nugalėjo trumposios prozos kategorijoje.

Deja, bestselerių stenduose nėra nė vienos poezijos knygos. Nors gal taip ir turi būti – žodžiai *poezija* ir *bestseleris* labai jau nedera vienas prie kito – tiek stilistiškai, tiek prasmės atžvilgiu.



Parengė Šiuolaikinės literatūros skyriaus muziejininkas Edmundas Kazlauskas